

היהלומנים טובעים בחובות

בבורסת היהלומים מנסים למצוא חובות של 100 מיליארד ל"י

אל מתחת לשטיח - אך החובות מאיימים על היהלומנים והבנקאים

יהורמן שניצר
לא נראי

סכנה לרווחת הבנקאים

יהלומים בסך 1224 מיליוני דולרים — פחות מאשר בשנה הקודמת. שנת 1977 היתה שנת השיא. אז הגיעו לענף אנשים רבים, שאותם כינו היהלור מנים הוותיקים, "טרמפיסטים". אז גם הרי חיבו הבנקים את עיסוקיהם בבורסת היהלור מים, וחילקו אשראי לכל דורש ביד נדי בה ובבדיקה פחות רצינית. היום מסכי מים כל הגורמים בענף, ששיטת העבודה שהונהגה או היא שורש הרע, ורבים מהי חובות הגדולים הם כאלה שהחלו להי ווצר כבר בתקופת השיא. לפני ארבע שנים.

שיטת מתן האשראי איפשרה אינספור מעשי הונאה ועקיפת התקנות, כמו גם מתן הלוואות ענק מנופחות בריבית זולה להפליא. שיטה זו תוארה כבר כאן, כאשר התפוצצה פרשת המיליונר המיסטורי, ליי און זיגמן (העולם הזה 2269). למעשה, היה זה בנק ישראל שאיפשר את היווצרות החובות הגדולים בעיקר משום שלא טרח לפקח כהלכה על מעשי הבנקים שפעלו בבורסה.

בנק ישראל, התומך בענף היהלומנים, עושה זאת על-ידי מתן אשראי זול, בריבית נמוכה בהרבה מזו השוררת בשוק, וללא חובת הפקדה של 9% מגובה ההלוואה, כפי שחל הדבר על הלוואות דרי לריות רגילות.

בנק ישראל נהג להעביר לרשות הבנקים שפעלו בבורסת היהלומנים סכומי כסף אדירים, כדי שיועמדו לרשות היהלור מנים. הבנקים לקחו עמלה, והילוו את הכסף ליהלומנים בריבית של 6%. מרגע שהילוו הבנקים את הכסף, כבר לא היה בנק ישראל אחראי לו. ריבית זו, בת 6%, היתה נמוכה עד כדי גיחוך, ורבים מאוד בין היהלומנים — לא רק הטרמפיסטים — מצאו שכדאי הרבה יותר לספסר ב"אשראי מאשר לסחור ביהלומים. את ה"כסף שניתן להם כאן בריבית של 6% הפקידו בבנקים בחו"ל, שם קיבלו ריבית של 12%. וההפרש זרם לכיסם.

שבינם לבין עצמם, אומרים הבנקאים והיהלומנים דברים שונים לחלוטין. יהלומן אחד סיפר לכתב העולם הזה על שיחה שניהל עם אחד ממנהלי הבנקים הגדולים, אשר אמר לו: "מה עשיתם לנו? מה שהרווחנו בעשרים השנים האחרונות יורד עכשיו לטימיון בגללכם". בשיחות שלא לפירסום גם אומרים אנשי הבנקים כי אינם חוששים להתמוטטות, שכן בנק ישראל יתמוך בהם בכל תנאי, ביגלל השלכות הפוליטיות והכלכליות החמורות. כיצד הגיעו הדברים למצב נורא כלי כך? כדי להבין זאת יש לסקור בקצרה מה שהתרחש בענף היהלומנים, במיוחד בשנים האחרונות.

הענף הוקם בארץ בסוף שנות ה-30 על-ידי יהלומנים שנמלטו מגרמניה ומארצות השפלה באירופה, מפחד הנאצים. המרכז היה בנתניה, שנודעה כ"עיר ה"יהלומנים", עד שנודדה התעשייה לתל-אביב, פתח-תיקוה ורמת-גן, עם הקמת בניין בורסת היהלומנים. היהלומנים הפכו

בנקאי מאיר
האחרון

דיסקונט, הבנק הבינלאומי הראשון ובנק המזרחי, שהיה האחרון להיכנס לענף. כלפי-חוץ, אין דובריהם של היהלומנים, של הבנקים המיסחריים ושל בנק ישראל נראים מודאגים. הם חייבים לשמור על ארשת-פנים שלווה. ברור להם שאם יראו יותר את המצב בענף היהלומנים. היהלומנים עצמם עדים לסגירת מלטשות, לפי-טורי פועלים באלפים בשנתיים האחרונות, לירידה של יהלומנים לדרום-אפריקה, לבלגיה ולארצות-הברית, אך הם פוטרים זאת במילים: "הענף חוזר לגור דל הטיבעי שלו", ו"עכשיו מנערים את כל הטרמפיסטים שעלו עלינו בשנות ה-

בנקאי יפת
צריך תמיכה

יום שני, ה-15 בחודש, קיבלו מאות יהלומנים הודעות-חיוב לתשלום ריבית מחמשת הבנקים הפועלים היום בבורסת-היהלומנים. ההערכה אומרת כי התשלום התלת-חודשי של הריבית מסתכם ב-30 מיליון דולר בערך — יותר משלושה מיליארד לירות. מצבו של הענף גורם לכך שרק מעטים מבין היהלומנים מסוגלים לשלם את הריבית. הרוב לא ישלמו. הם יודעים יפה שבמרבית המקרים לא ינקטו הבנקים בצעדים מרחיקי-לכת. הבנקים יודעים שהתמוטטות ופשיטת-יד של יהלומן אחד עלולה לגרום אחריו רבים אחרים, ועם נפילת בעלי החוב, יאבדו הבנקים כל סיכוי לגבות את החוב עצמו.

רק לאחרונה החלו מנהלי הבנקים להיות מודעים למצב הקשה של סניפיהם בבורסת-היהלומנים, מצב שיש לו השלכות לגבי מצבם של הבנקים בכלל. לפני כשבועיים נערכה פגישה בין כמה מגדולי היהלומנים ובין צמרת בנק איגוד, ה"פועל בבורסת-היהלומנים, ובנק לאומי, העומד מאחורי "יור" מועצת המנהלים של ב"ל, ארנסט יפת, ששמע, כנראה, לראשונה, את המיספרים לאשורם, נדהם. "אתם רוצים וומר לי שענף היהלומנים זקוק לתמיכה?" שאל יפת בתום הפגישה, "אם כך זה רע מאוד". אחד היהלור מנים שנכח בפגישה השיב ליפת: "אנחנו נו כבר נפלגו. מי שזקוק לתמיכה — אלה הם הבנקים".

המיספרים הנוגעים לחובת היהלומנים לבנקים הם מדהימים, לא רק בקנה-מידה ישראלי. בעיסקי היהלומנים מדברים במיליארדים אמריקאים, והסכום שבו מדור בר נע בין 905 מיליון דולר ל-970 מיליון דולר, שהם יותר מ-100 מיליארדי לירות ישראליות!

החוב אינו מתחלק שווה-רשוה בין היהלומנים. חלק קטן מאוד מכלל היהלור מנים חב חלק עצום החוב הזה. שתי פירמות של יהלומנים — אחת מרדכי נועם וזו של האחים נציון ופינחס פור זיילוב, חבים כהמשה מיליארד לירות ישראליות כל אחת. 19 מגדולי היהלומנים — שהם אחוז אחד מכלל בעלי ה"רישיונות לעיסוק ביהלומנים, חייבים כ-48% מכלל החוב, ושני אחוזים מכלל בעלי הרישיונות חבים יותר מ-60% מכלל החוב!

גם בין הבנקים אין החוב מתחלק שווה-רשוה. בבורסת-היהלומנים פועלים חמשה בנקים: לבנק איגוד, הוותיק בענף, שאחרייו ניצב בנק לאומי, חייבים היהלור מנים כמעט מחצית מכלל החובות. לבנק דיסקונט הם חייבים כמעט שלישי, והשאר — לשלושת הבנקים האחרים, ברקליט-

פיתוי ופתח
למעשי מירמה

ה לוואות אלה ניתנו תמורת "בטוחות" — צרורות יהלומים שהופקדו בבנקים. תהליך הפקדת ה"בטוחות" ומתן ההלוואה הוא כזה: הלקוח בא לבנק, כשבידו צרור יהלומים. מעריך העובד מ"טעם הבנק, קובע את ערכו של צרור (המשך בעמוד 40)

"ענף היצוא מס' 1 של ישראל", וההתפתחות היתה מהירה וגדולה: ב-1970: יצאה ישראל יהלומים בשווי 202 מיליוני דולרים, ב-1975 — 549 מיליוני דולרים, ב-1976 — 711 מיליוני דולרים, וב-1977 — 1003 מיליוני דולרים. בשנת 1978, שבה התחיל המשבר, הגיע היצוא לסך של 1318 מיליוני דולרים, וב-1979 יוצאו

הרווח
יורד לטמיון

כ זה כלפי-חוץ. כל זה נאמר על-ידי הדוברים, שלא לייחוס, ובשיחות